

Magdalena Małek

O TŁUMACZENIACH KSIĄŻKI *HARRY POTTER AND THE DEATHLY HALLOWS* AUTORSTWA J.K. ROWLING

1. Fenomen Harry’ego Pottera

Cykl o przygodach Harry’ego Pottera składa się z siedmiu tomów, wydawanych kolejno od roku 1998 w Wielkiej Brytanii (wydawnictwo Bloomsbury) i Stanach Zjednoczonych (wydawnictwo Scholastic), a od 2000 w Polsce w tłumaczeniu Andrzeja Polkowskiego nakładem wydawnictwa Media Rodzina. Książki te wywołały zjawisko do tej pory w Polsce rzadkie. Czytają je i dzieci, i dorośli. „Sprzedały się w milionach egzemplarzy na całym świecie, zostały przełożone na prawie siedemdziesiąt języków – w tym tak egzotyczne jak afrikaans, hindi czy starożytna greka. „Harry Potter” odniósł zwycięstwo komercyjne w wymiarze, jaki dostępny jest nielicznym pozycjom literackim” [Białołęcka 2007]. Premiery kolejnych tomów oraz filmów stały się prawdziwymi widowiskami – przychodziło na nie coraz więcej fanów, którzy z niecierpliwością czekali na chwilę, w której zanurzą się w barwny świat opisany przez J.K. Rowling.

2. Amatorskie tłumaczenia

Wydawnictwo Media Rodzina sukcesywnie publikowało polskie przekłady poszczególnych tomów. Pierwsze cztery części wydawane były regularnie co kilka miesięcy (*Harry Potter i Kamień Filozoficzny* – 10 kwietnia 2000, *Harry Potter i Komnata tajemnic* – 13 września 2000, *Harry Potter i Więzień Azkabanu* – 31 stycznia 2001, *Harry Potter i Czara Ognia* – 29 września 2001), natomiast już piąty tom, *Harry Potter i Zakon Feniksa*, ukazał się aż dwadzieścia osiem miesięcy po publikacji wcześniejszej części, tj. 31 stycznia 2004. Do tej pory seria zdobyła liczne rzesze fanów, z których nie wszyscy znali język angielski, w którym te książki zostały napisane. Zniecierpliwieni oczekiwaniem na kolejny tom, po publikacji tomu *Harry Potter and the Order of the Phoenix*, fani zaczęli tworzyć nieformalne „kółka tłumaczeń”, gdzie osoby znające język angielski na własną rękę tłumaczyły powieść dla tych, którzy tego języka nie znają. Dodatkową motywacją

tłumaczy był fakt, iż premiera polskiego wydania zapowiedziana była na ponad pół roku po premierze oryginału. Pierwszym amatorskim, doprowadzonym do końca tłumaczeniem, był przekład *Harry Potter and the Order of the Phoenix* wykonany przez Grupę Spike'a. Szósty i siódmy tom przygód małego czarodzieja, *Harry Potter and the Half-Blood Prince* oraz *Harry Potter and the Deathly Hallows*, przetłumaczyło już kilka grup, z jednej strony zachęconych sukcesem i rozgłosem, jaki zyskała Grupa Spike'a, a z drugiej – w niektórych przypadkach niezadowoleniem z jakości ich przekładu. Te najbardziej znane to Klub Ślimaka, GD2 (Druga Gwardia Dumbledore'a), Bardzo Lubię Kurczaki oraz Armia Świstaka [Chwastek 2008].

Autorka w niniejszym artykule przybliży historię i działalność Armii Świstaka, a w dalszej części przeanalizuje wybrane fragmenty ich przekładu tomu *Harry Potter and the Deathly Hallows* w porównaniu z oficjalnym tłumaczeniem Andrzeja Polkowskiego, podejmując jednocześnie próbę odpowiedzi na pytanie – czy zespół amatorów potrafi przełożyć całą książkę na poziomie profesjonalistów.

Armia Świstaka (AŚ) to grupa dwudziestu siedmiu osób – dwudziestu dwóch tłumaczy i pięciu redaktorów – którzy wspólnie podjęli trud przetłumaczenia siódmego tomu przygód Harry'ego Pottera, zniecierpliwieni perspektywą kilkumiesięcznego oczekiwania na publikację oficjalnego polskiego przekładu. 24 lipca 2007 roku, trzy dni po oficjalnej premierze angielskiego wydania *Harry Potter and the Deathly Hallows*, na stronie internetowej AŚ ukazał się pierwszy przetłumaczony rozdział, a epilog został opublikowany 20 sierpnia 2007 roku. Wspólnymi siłami udało im się przetłumaczyć całą książkę w zaledwie miesiąc. Przez pewien czas na stronie dostępny był plik .doc z całością tłumaczenia, zatytułowanego *Harry Potter i Dary Śmierci*. Jednak już w miesiąc po opublikowaniu całości tłumaczenia strona została zamknięta przez prokuraturę, podobnie jak wiele innych stron, na których amatorzy zamieszczali własne przekłady tej oraz poprzednich książek cyklu.

Twórca oficjalnego tłumaczenia, opublikowanego nakładem wydawnictwa Media Rodzina, Andrzej Polkowski, jest z wykształcenia archeologiem. Pracuje jako redaktor wydawnictwa oraz tłumacz.

Przetłumaczył ponad 40 tytułów, w tym liczne pozycje literatury dziecięcej, fantasy i science fiction, także książki psychologiczne i historyczne. Przełożył między innymi *Opowieści z Narnii* oraz *Trylogię kosmiczną* C.S.Lewisa i *Hobbita* J.R.R. Tolkiena. *Harry Potter and the Deathly Hallows* w tłumaczeniu Andrzeja Polkowskiego ukazał się w nocy z 25 na 26 stycznia 2008 roku jako *Harry Potter i Insygnia Śmierci*. Praca nad przekładem trwała około trzy i pół miesiąca.

3. Porównanie przekładów

Ze względu na ograniczoną objętość artykułu, autorka zdecydowała się przeanalizować jedynie kilka wybranych elementów obu przekładów, a mianowicie: tytuł, nazwy własne pojawiające się po raz pierwszy w siódmym tomie cyklu oraz warstwę językową obu przekładów.

3.1. Tytuł

Pierwsza, oczywista różnica daje się zauważyć już w różnym tłumaczeniu tytułu: *Harry Potter i Dary Śmierci* w wersji Armii Świstaka i *Harry Potter i Insygnia Śmierci* w wersji Andrzeja Polkowskiego. Skąd takie rozbieżności? Spójrzmy na znaczenia słów „deathly” oraz „hallows”.

DEATHLY

1. causing death; deadly; fatal. 2. like death: a deathly silence. 3. of, pertaining to, or indicating death; morbid: a deathly odor from the sepulcher.

[Random House Webster’s Unabridged Dictionary]

1. śmiertelny, śmiertelny (np. o ciosie). 2. śmiertelny, grobowy (np. o ciszy); trupi (np. o bladości).

[The New Kościuszko Foundation Dictionary]

HALLOW(S)

Słowo „hallow” w znaczeniu rzeczownika jest słowem przestarzałym, nieużywanym od kilku stuleci, którego pozostałości można spotkać jedynie jako element słów, jak na przykład *Allhallows* czy *Halloween*. Definicji „hallow” nie ma w większości słowników, a w „Mirriam-Webster Online”

rzeczownik ten został opatrzony adnotacją „zamieszczono w wyniku zainteresowania po publikacji książki *Harry Potter and the Deathly Hallows*.”

* hallow (rzeczownik)

1. *obsolete* a saint, a shrine, a relic

[Mirriam-Webster Online]

* to hallow (czasownik)

1. to make holy; sanctify; consecrate. 2. to honor as holy; consider sacred; venerate: to hallow a battlefield. [bef. 900; Old English *hālgian*, deriv. of *hālig* HOLY]

[Random House Webster's Unabridged Dictionary]

1. święcić; hallowed be thy name *rel.* święć się Imię Twoje. 2. czcić.

[The New Kościusko Foundation Dictionary]

Wyjaśnienie czym są tytułowe *Deathly Hallows* pojawia się w dwudziestym pierwszym rozdziale książki. Są to trzy przedmioty podarowane przez Śmierć trzem braciom – przedmioty o niezwykle magicznej mocy, których posiadanie, według legendy, czyni właściciela panem śmierci. Słowo *deathly* zostało użyte w znaczeniu „śmiertelne, należące do śmierci”, dlatego też w obu tłumaczeniach pojawia się jako dopełnienie „śmierci”. Nieco bardziej problematyczne jest tłumaczenie drugiego elementu. Słowo *hallows* jest starym, rzadko dziś używanym słowem, które oznaczało kogoś lub coś świętego (ze staroangielskiego *hālgian*, później *holy*), a więc świętych, miejsca święte, relikwie świętych. Kojarzy się również z greckim i łacińskim *halos*, czyli „aureolą”. Współcześnie występuje w nazwie święta Halloween. Spójrzmy na definicje słów „dary” oraz „insygnia”:

INSYGNIMUM

oznaka godności, władzy, stanu lub urzędu; godło, symbol

[Uniwersalny Słownik Języka Polskiego]

DAR

to, co się komuś daje, ofiarowuje; prezent, ofiara, datek

[Uniwersalny Słownik Języka Polskiego]

Obie propozycje – „dary” i „insygnia” – kładą nacisk na inne elementy znaczeniowe. Zastosowanie słowa „dary” podkreśla fakt, iż te trzy przedmioty zostały braciom подарowane przez Śmierć, z kolei „insygnia” kładą nacisk na warstwę symboliczną. Obie stanowią przykład ekwiwalencji dynamicznej.

3.2. Nazwy własne

W siódmym tomie po raz pierwszy pojawia się już niewiele nowych nazw własnych, głównie z uwagi na to, że świat magiczny został opisany dokładnie i szczegółowo w poprzednich tomach. Na uwagę zasługują przede wszystkim *the Elder Wand* przetłumaczona jako *Czarna Różdżka* (A. Polkowski) i *Starsza Różdżka* (AŚ) oraz *Snatchers* przetłumaczeni jako *Szmalcownicy* (A. Polkowski) i *Łapacze* (AŚ).

3.2.1. THE ELDER WAND

Różdżka, o której mowa, została zrobiona z drewna bzu, a jej rdzeń stanowił włos z ogona testrala. Przetłumaczenie nazwy różdżki okazało się nie lada wyzwaniem, ponieważ słowo *elder* ma dwa podstawowe znaczenia:

1. of greater age; older. || of higher rank; senior: *an elder officer*. || of or pertaining to former times; earlier: *Much that was forbidden by elder custom is accepted today*.
2. any tree or shrub belonging to the genus *Sambucus*, of the honeysuckle family, having pinnate leaves, clusters of white flowers, and red or black, berrylike fruit.

[Random House Unabridged Webster's Dictionary]

1. starszy; **sb's elder brother** czyjś starszy brat; **the elder of sb's sisters/daughters** starsza z czyichś siostr/córek; **the elder of two** starsze z dwojga (dzieci); **the Elder Gods** *mit.* starsi bogowie (*np. Tytani w mitologii greckiej*); **Pliny the Elder** Pliniusz Starszy.
2. *bot.* (dziki) bez (*Sambucus*); **black/ common/European** ~ (*także elderberry*) bez czarny (*Sambucus nigra*).

[The New Kościuszko Foundation Dictionary]

Oba te znaczenia odnoszą się do tej różdżki ze względu na materiał, z którego została wykonana, a także ze względu na swoją historię – jest bardzo stara i przechodziła z rąk do rąk od wielu pokoleń. W związku z tym tłumacze stanęli przed trudną decyzją – które ze znaczeń powinni wypuklić, ponieważ mamy tu do czynienia z nieprzetłumaczalną grą słów. Armia Świstaka zdecydowała się na wersję *Starsza Różdżka*, podkreślając wyjątkowy charakter różdżki, który polegał na tym, że jej prawowitego właściciela praktycznie nie sposób było pokonać w pojedynku, lecz gubiąc odniesienie do drewna, z którego została wykonana. Andrzej Polkowski wybrał *Czarną Różdżkę*, próbując w pewien sposób zawrzeć w nazwie zarówno odniesienie do dzikiego bzu (zwanego też bzem czarnym), jak i do czarnej magii i niezwyklej mocy różdżki, której jednak nie można określić mianem „czarnoksięskiej”.

3.2.2. SNATCHERS

Snatchers to określenie czarodziejów, którzy wyłapywali czarodziejów mugolskiego pochodzenia (czarodziejów, których rodzice nie mieli zdolności magicznych), zdrajców krwi i wagarowiczów, w zamian za nagrodę pieniężną po przejściu Ministerstwa Magii przez śmierciożerców (czarodziejów pracujących dla Lorda Voldemorta). Tłumaczenie nazwy tej grupy okazało się trudnym zadaniem.

TO SNATCH:

1. to make a sudden effort to seize something, as with the hand; grab (usually fol. by *at*). 2. to seize by a sudden or hasty grasp: *He snatched the old lady's purse and ran.* 3. to take, get, secure, etc., suddenly or hastily. 4. to rescue or save by prompt action: *He snatched the baby from the fire.* 5. *Slang.* to kidnap. [Random House Unabridged Webster's Dictionary]

1. porwać, wyrwać (*np. czyjś torebkę, portfel; o złodzieju*). 2. szybko przegryźć, przekąsić. 3. *przen.* chwycić, łapać (*np. okazję*). 4. *US pot.* porwać, uprowadzić. 5. **snatch at sth** próbować złapać *l.* chwycić coś; *przen.* skwapliwie skorzystać z czegoś; **snatch at every chance to do sth** chwycić każdą okazję, żeby coś zrobić.

[The New Kościuszko Foundation Dictionary]

Bazując na powyższych definicjach Armia Świstaka zdecydowała się na przetłumaczenie nazwy tej grupy jako *Łapacze*, podpierając się głównym znaczeniem słowa „to snatch” oraz charakterem działalności tych czarodziejów, którzy zniemacka wyłapywali osoby niewygodne dla ministerstwa. Andrzej Polkowski zdecydował się na określenie *Szmalcownicy*, wykorzystując tym samym słowo „szmalcownik”, powstałe i używane głównie w okresie okupacji hitlerowskiej, oznaczające osobę, która wymuszała na Żydach okup pod groźbą zadenuncjowania (Uniwersalny Słownik Języka Polskiego), co z jednej strony oddaje naturę działań tej grupy, jednak z drugiej przywołuje skojarzenia z konkretną sytuacją polityczną w Polsce z tamtych czasów, czego autorka z pewnością nie mogła mieć na myśli.

3.2.3. Słowniczek

Poniższa tabela zawiera krótkie zestawienie przykładowych nazw własnych, zaklęć oraz zwrotów, które zostały przetłumaczone w odmienny sposób w obu przekładach:

<i>oryginał</i>	<i>Armia Świstaka</i>	<i>Andrzej Polkowski</i>
Potterwatch	Potterwachta	Potterwarta
Deathly Hallows	Dary Śmierci	Insygnia Śmierci
Snatchers	Łapacze	Szmalcownicy
the Elder Wand	Starsza Różdżka	Czarna Różdżka
<i>Repello Muggletum</i>	<i>Repello Mugolum</i>	<i>Repello mugoletum</i>
<i>Protego totalum</i>	<i>Protego totalum</i>	<i>Protego Malum</i>
I open at the close	Otwieram się u kresu	Otwieram się na sam koniec
Upper Flagley	Górne Flagley	Upper Flagley
River	Rzeka	Potok
Royal and Romulus	Rycerz i Romulus	Król i Romulus
Gornuk	Gornuk	Gornak
Rodent	Ryjówka	Gryzoń
Rapier	Rapier	Gladius
Malfoy Manor	Malfoy Manor	Dwór Malfoya
All was well.	Wszystko było w porządku.	Wszystko było dobrze.

The Fountain of Fair Fortune	Fontanna Fantastycznej Fortuny	Fontanna Godziwego Losu...
The Wizard and the Hopping Pot	Czarodziej i Skaczący Dzban	Czarodziej i skaczący garnek...
Babbitty Rabbitty and her Cackling Stump'..."	Dzieciaczek Kicaczek i jego Gdaczący Pniak	Czara Mara i jej rechoczący kikot
Deluminator	deluminator	wygaszacz
Gernumbli gardensi	Gernumbli ogrodensi	gernumbli gardensi
The last enemy that shall be destroyed is death.	Ostatnim wrogiem do pokonania jest śmierć.	Śmierć będzie ostatnim wrogiem, który zostanie zniszczony.

3.3. Warstwa językowa

Pod względem warstwy językowej i ogólnie pojmowanej jakości tłumaczenia w obu przekładach można stwierdzić usterki i niedociągnięcia. Występują w nich bowiem błędy stylistyczne, składniowe i tłumaczeniowe, a nawet niekonsekwencje w nazewnictwie w stosunku do poprzednich tomów. W przekładzie Armii Świstaka niekonsekwencją w nazewnictwie jest pisownia słowa „mugol” raz wielką, a raz małą literą, a także „Bellatriks” i „Bellatrix”. W przekładzie Andrzeja Polkowskiego takie zjawisko występuje na przykład w przypadku *merepeople* oraz ich języka (oryg. *Mermish*), które po raz pierwszy pojawiają się w tomie czwartym jako „trytony”, mówiących w „języku trytonów”. W „Insygniach” dwukrotnie pojawia się tłumaczenie *merepeople* jako „wodniki” mówiących „językiem wodników”. Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku *Magical Maintenance* – przełożone odpowiednio jako „Służby Porządkowe” („Harry Potter i Zakon Feniksa”) oraz „Magiczny Personel Techniczny” („Harry Potter i Insygnia Śmierci”).

Zarówno tłumaczenie Armii Świstaka jak i Andrzeja Polkowskiego obfituje w różnego rodzaju usterki tłumaczeniowe. Spójrzmy na wybrane cytaty z obu tłumaczeń:

'And we'll have that,' whispered Ron, tugging Wormtail's wand from his other hand. (oryg.)

– *No i mamy to – wyszeptał Ron, wyrrywając mu różdżkę z dłoni.* (A. Polkowski, Rozdział 23, strona 485)

– *I jeszcze sobie to pożyczymy – wyszeptał Ron, wyszarpując różdżkę z jego drugiej ręki.* (Armia Świstaka)

Tutaj bez wątpienia lepiej wygląda tłumaczenie Armii Świstaka. Nie jest to tłumaczenie dosłowne, ale bardziej adekwatne do sytuacji, w której znalazł się bohater. Ron Weasley rozbroił Glizdogona, a nie zdobył jego różdżkę, jak sugeruje wersja Andrzeja Polkowskiego.

'Blooming pain in the bum, this, eh? Forcing us all to get to work this way! Who are they expecting to turn up, Harry Potter?' (oryg.)

– *Cholerne parcie w tyłku! Żeby wszyscy musieli tędy przychodzić do pracy! Kogo się spodziewają te palanty? Harry'ego Pottera?* (A. Polkowski, Rozdział 12, strona 251)

– *Uciążliwe jak pryszcz na zadku, nie? Zmuszać nas, żebyśmy docierali do pracy w ten sposób! Kogo chcą złapać? Harry'ego Pottera?* (Armia Świstaka)

Ani jedna wersja, ani druga nie jest zbyt trafiona, chociaż wersja Armii Świstaka bliższa jest oryginałowi. Wyrażenie „pain in the bum” nie jest stałym związkiem frazeologicznym; znacznie częściej spotyka się formę „pain in the ass/arse”. W języku polskim odpowiednikiem będzie raczej „wrzód na tyłku” niż „pryszcz”.

W obu tłumaczeniach trafiają się usterki gramatyczne i literówki, w niektórych miejscach niejasny jest podmiot, mimo korekty, którą przechodziły oba przekłady.

Wyczuwał policzkiem zimny grunt, a zawias okularów, które przekrzywiły mu się na nosie, gdy upadał, wżywał mu się w skroń. (A. Polkowski, Rozdział 36, strona 742)

Podtrzymujące namiot słupki oplatały białe i złote kwiaty. (A. Polkowski, Rozdział 8, strona 144)

Do widzenia, do widzenia... za parę dni postaram się przynieść wam trochę zdjęć... wszyscy tak się cieszą, jak im powiem, że z się wami widziałem... (A. Polkowski, rozdział 25, 532)

– *Choć, zatańczymy – zwrócił się znienacka do Hermiony.* (A. Polkowski, Rozdział 8, strona 155)

Tak był pewny, że Voldemort szukał sposobu rozwiązania problemu bliźniaczych rdzeni, tak był pewny, że potrzebował do tego starego wytwórcę różdżek... a jednak go zabił, nie zadając mu przedtem ani jednego pytania na ten temat. (A. Polkowski, Rozdział 14, strona 293)

– *W razie, gdybyś zapomniał – rzekł Harry – to ja już mam dom. Mój ojciec chrzestny zostawił mi go w testamencie. Dlaczego miałbym chcieć tego? Ze względu na szczęśliwe wspomnienia?* (Armia Świstaka, Rozdział 3)

Po przeczytaniu mojej książki, ludzie mogą dojść do wniosku, że Grindelwald zwyczajnie wyczarował białą chusteczkę z końca swojej różdżki i poddał się bez walki! (Armia Świstaka, Rozdział 2)

Łomotanie po drugiej stronie drzwi było już niemal głuszające... Było już za późno... (Armia Świstaka, Rozdział 26)

Stali tam ramię w ramię Crabbe i Goyle, uśmiechnięci szyderczo, mierząc w niego różdżkami. Za nimi widać było Draco Malfoya. (Armia Świstaka, Rozdział 31)

4. Podsumowanie

Książki o przygodach Harry'ego Pottera osiągnęły sukces medialny o skali dotychczas niespotykanej. Wielbiciele analizowali przekłady Andrzeja Polkowskiego od pierwszego tomu, co w dalszej perspektywie zaowocowało powstaniem alternatywnych tłumaczeń w wyniku niezadowolenia z jakości przekładu oficjalnego. Zarówno przekład Armii Świstaka jak i przekład Andrzeja Polkowskiego odbiegają od ideału. W przypadku przekładu Armii Świstaka mamy do czynienia z dodatkowym elementem, nieobecnym w przypadku przekładu Andrzeja Polkowskiego. Jako że nad tłumaczeniem pracował zespół dwudziestu dwóch tłumaczy, a nie jedna osoba, nie udało się uniknąć różnic w stylistyce i w jakości tłumaczenia poszczególnych rozdziałów. Z drugiej strony przekład ten posiada pewne znamiona świeżości, a także przewagę na poziomie kreatywności w zakresie nazw własnych oraz określeń. W przekładzie Andrzeja Polkowskiego również zdarzają się

niedociągnięcia stylistyczne oraz błędy, głównie w postaci błędów frazeologicznych, gramatycznych, a także tłumaczeniowych. Pojawiają się także niekonsekwencje w nazewnictwie w stosunku do poprzednich tomów.

Armii Świstaka należy się uznanie za szybkie tempo tłumaczenia – było gotowe w zaledwie miesiąc, podczas gdy praca nad oficjalnym przekładem trwała aż trzy i pół miesiąca. Z tego samego jednak powodu analiza obu tłumaczeń jest problematyczna – trudno porównywać efekt pracy jednego tłumacza do pracy licznego zespołu tłumaczy. Aby dokonać szczegółowej i dokładnej krytyki przekładu Armii Świstaka w porównaniu z przekładem Andrzeja Polkowskiego, należałoby porównać tłumaczenia poszczególnych rozdziałów.

Bibliografia:

- Białołęcka, Ewa, 2007, Fenomen Harry'ego Pottera
<http://www.empik.com/empikultura/aktualnosci/fenomen-harry-8217-ego-pottera,26306>, data dostępu 10 września 2008r.
- Chwastek, Tomasz, 2008, Premiera: Harry Potter i Insygnia Śmierci,
<http://kulturaonline.pl/Premiera,Harry.Potter,i.Insygnia.Smierci,tytul.artykul,2679.html>, data dostępu: 10 września 2008r.
- HP Lexicon, <http://www.hp-lexicon.org/>, data dostępu: 09.11.2008r.
- Kielar, Barbara Zofia, 2003, *Zarys Translatoryki*, Warszawa: KJS UW
- Lip, Urszula — Agnieszka Kruszyńska, *Magia i rzeczywistość – fenomen Harry'ego Pottera*. [w:] Fahrenheit i Fantazin – wydanie online, str. 99
http://www.fahrenheit.net.pl/archiwum/fif_p1/99.html, data dostępu: 11.09.2008r.
- Miriam Webster Online, <http://www.merriam-webster.com/dictionary>, data dostępu: 09.11.2008r.
- Nieoficjalna Errata, <http://radiowiec.ovh.org/errata/errata.html>, data dostępu: 11.09.2008r.
- Random House Unabridged Webster's Dictionary, 1999, wydanie CD-ROM
- Rowling, Joanne Kathleen, 2008, *Harry Potter and the Deathly Hallows*, Bloomsbury
- Rowling, Joanne Kathleen, 2003, *Harry Potter and the Order of the Phoenix*, Bloomsbury
- Rowling, Joanne Kathleen, 2007, *Harry Potter i Dary Śmierci*, [tłum. Armia Świstaka], <http://hp5.nazywo.pl/>, data dostępu 30 sierpnia 2007r.
- Rowling, Joanne Kathleen, 2007, *Harry Potter i Dary Śmierci*, [tłum. Armia Świstaka], <http://www.hpikp.kom.pl>, data dostępu 20 września 2007r.
- Rowling, Joanne Kathleen, 2008, *Harry Potter i Insygnia Śmierci*, [tłum. Andrzej Polkowski], Poznań: Media Rodzina
- Rowling, Joanne Kathleen, 2004, *Harry Potter i Zakon Feniksa*, [tłum. Andrzej Polkowski], Poznań: Media Rodzina
- The New Kościuszko Foundation Dictionary, 2003, wydanie CD-ROM, Nowy Jork:
- Uniwersalny Słownik Języka Polskiego, 2006, wydanie CD-ROM, Warszawa: PWN
- Wojtasiewicz, Olgierd Adrian, 1957, *Wstęp do teorii tłumaczenia*, Wrocław, Warszawa: Zakł. im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Małek M., 2008, O tłumaczeniach książki Harry Potter and the Deathly Hallows autorstwa J.K. Rowling, [w:] Łukasik M. [red.], Debiuty Naukowe II. Terminologia - translatoryka - terminografia, Warszawa: Katedra Języków Specjalistycznych - Koło Naukowe BAJT, 61-69.